

מחשבה קצרה על הדף

הרב יחזקאל הרטמן

SHORT MACHSHAVA ON THE DAF

שבועות דף ט

כפרה על מיעוט הירח

"אמר הקב"ה שיער זה יהיה כפרה עלי שמיעטתי את הירח". והדברים תמוהים מה שייך כפרה וחטא כלפי שמיא. הרי"ף שבדר"כ אינו מדבר בענייני אגדה, כאן הוא מבאר את הדברים באריכות שהכוונה שיביאו כפרה לפני בראש חודש לכפר עליכם כדי שתשלימו עלי בקרבן כפרה זה את הכבוד שאמרתי לעשות לירח בשביל שמיעטתיו (ובדומה לזה כתב התוס' בשם הערוך).

הריטב"א כותב: "והרבה פירושים נאמרו בו, ועל דרך האמת סוד גדול בדבר רמוז... אבל המחזור שבפירושים לפשוטו הוא, כי לשון כפרה ממש, ולשון פיוס, כלשון אכפרה פניו במנחה, וה"ק כפרה שלכם שיהא בה פיוס עלי ללבנה שמיעטתיו, ועלי כמו במקומי. ולשון הכתוב שאמר לחטאת לה' כולל לשניהם, לחטאת לישראל. לה', ולחטאת ולפיוס בשביל השם." כלומר דאין זה כפרת עוונות אלא לשון פיוס.

אבל הקבה מגדולי רבותינו ביארו זאת ככפרה ממש.

ונתמקד בביאור המהר"ל (גו"א במדבר כח, טו; באר הגולה ב"ד) והגרי"א חבר שמתחברים יחד לביאור אחד נפלא.

המהר"ל מבאר שהמושג כפרה הוא ענין קינוח וסילוק. כפרה על חטא היא הגילוי שהחטא לא קשור אלינו, ולכן הוא מתקנה מאיתנו. וגם כאן "כפרה" היינו סילוק התרעומת של הלבנה. ומושג הקרבן באופן כללי הוא התקרבות להקב"ה בחזרה אחרי החטא. מיעוט הירח יצר חסרון בתחתונים, שכשיש חסרון בירח שהוא שליט בעולם התחתון, העולם עצמו מושפע מכך. וכשיש קרבן על כך, נפעל תיקון גם בעולם שחוזר ומתקרב לבורא.

הקב"ה חפץ בקטנים, כבחירה בהר סיני, וכשיש מיעוט הירח, הדבר הזה עצמו מביא להתקרבות לה', וזו ההתקרבות בראש חודש.

הגרי"א חבר (אפיקי ים) מבאר ע"פ דברי האריז"ל, וננסה לתרגם את הדברים ללשונו. השמש היא כוח ההשפעה שיש בעולם. הלבנה היא הצד המקבל שמשקף את האור של השמש שמגיע אליו. השמש מייצגת את גילוי הקב"ה בעולם, והלבנה משקפת את עם ישראל שהם מקבלי השפע. כדי שיהיה מקום עבודה, הלבנה ממועטת, ואינה משקפת לגמרי את אור החמה. ועל כן בעוה"ז אין חיבור מושלם בין הקב"ה לעם ישראל ולאדם. זה תפקידו של האדם בעוה"ז למלא בעצמו חסרון זה.

לעתיד לבוא יהיה אור הלבנה כאור החמה, דהיינו שעם ישראל יגדל ויהיה בשיא כוחו. וזה שאומרים בקידוש לבנה "שהם עתידים להתחדש כמותה", זו הכפרה שמביאים בראש חודש, לומר שיש לעם ישראל את כוח החידוש כמו בכל ראש חודש. זהו השעיר של ר"ח שמגלה את כוח התיקון שיש לעם ישראל.

וכשנצרך הדברים למהר"ל דלעיל, הדברים נפלאים, שכן כפרה הוא קינוח והסרת הטענה של התחתונים מדוע אנו מתמעטים, והתשובה לכך היא כוח הקרבן שמאפשר את ההתקרבות המחודשת. שאמנם יש

חסרון של הלבנה, כלומר שהתחתונים מתקטנים ומתרחקים, אך לשם כך נועד הקרבן שהוא התיקון והקירוב.

דף י

ראש חודש אקרי מועד

"ראש חודש נמי אקרי מועד, כדאמר אביי תמוז דהיה שתא מליווי מליוה דכתיב קרא עלי מועד לשבור בחורי". כלומר שכדי שחזרת המרגלים תאירע בליל ט' באב, שהוא יום המיועד לפורענות, התעבר תמוז של אותה שנה, ובכך "לשבור בחורי", באותו יום המוכן לפורענות.

היערות דבש (ח"ב דרוש ז) מבאר שאם המרגלים היו שבים ביום אחר, לא היה נחרב בהמ"ק, אך כיון שארע בט' באב, שהוא מוכן לפורענות, ממילא נחרב בהמ"ק באותו יום. אך תמה וכי הקב"ה רצה לגרום לחורבן בהמ"ק בכך שסיבב שיתעבר התמוז.

ובספר עיני שמואל וכן בעין אליהו, מיישבים ע"פ דברי המדרש שכאשר נחרב בהמ"ק יש נחמה שכילה חמתו בעצים ואבנים ולא בעם ישראל, נמצא שמה שמביא לחורבן בית המקדש מביא לישועה לכלל ישראל.

בפרי צדיק (ר"ח אב אות א) מעיר שאנו לומדים שראש חודש נקרא מועד, מראש חודש אב. ולמה חודש זה, של פורענות, נבחר ללמד על כך שר"ח הוא מועד.

ומבאר רבי צדוק הכהן, שהנה בכל חודש הירח מתמלא מחדש, אלא שהלבנה אינה חוזרת לתפארתה שקודם המיעוט, ועל כן ראש חודש אינו מועד גמור. וכן מביא הבן יהוידע כאן שלעתיד לבוא יהיו כל ראשי החדשים מועדים גמורים. נמצא שיש כאן מצב שעל פניו אינו מועד, אך גנוז בתוכו המועדים שלעתיד לבא, על כן גם עכשיו מתגלה ממנו מעט.

חודש אב הוא חודש החורבנות, אבל יש בו טוב הגנוז בגוויה. האות של חודש אב היא "ט", אשר מופיעה לראשונה בתורה במילה "טוב". וכפי שראינו במדרש דלעיל, חורבן בהמ"ק מביא לידי קיום של עם ישראל, והדבר מראה על הקשר בין הקב"ה לעם ישראל שהוא בלתי מנותק. ולכן בת"ב נולד המשיח, שבזמן החורבן נולד הטוב העתידי, שהחורבן מהווה נתיב להביא אל הגאולה.

על כן ראוי ללמוד את ענינו של ר"ח מחודש אב די"קא, ששניהם הם על טוב הצסון ולא על הטוב הצגלה עתה, מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. ויש להוסיף שגם ת"ב בעצמו נקרא מועד כדילפינן בפסוק זה.

דף יא

מצא אחרת נאה הימנה

אחת הסיבות להחלפת פרה אדומה באחרת היא - "מצא אחרת נאה הימנה".

השבות יעקב (ח"א סי' לו) נשאל באחד שדרכו להדליק נר חנוכה בשמן זית, ופעם אחת לא מצא שמן זית בביתו, והתחיל להכין עצמו עם נרות של שעווה ותחב אותן במקום הראוי להם, ובתוך כך הביאו לו שמן זית - האם יסלק ידו מן הנרות של שעווה וידליק בשמן זית שהוא מצוה מן המובחר, או נימא הואיל ואדחי אדחי וכיון שכבר התחיל לא יפסיק.

ובכך מבואר הירושלמי. כאשר משה ראה שאדם צריך להביא קרבן על העדר ידיעה בתחילה ובסוף, שאל שאם כן אדם יצטרך להביא קרבנות רבים, אך לאחר ששמע שצריך להתוודות, מובן אפוא שיש לאדם זה אשמה בכך שנכשל בספק. ומה שהובא מזמור לתודה היינו לשון שמחה, שאדם עושה את המצוות בשמחה ובטחון שמשמייים ישמרו עליו ממכשול. וזה הפירוש בוידוי של כה"ג על שוגג מסופק בסוגיין, שמצב זה מורה על כשלון שהביא את האדם לידי מכשול זה.

דף יג

ג' עבירות שמונעים כפרה

לפי רבי יוח"כ מכפר על כל העבירות שבתורה, חוץ מג' עבירות: פורק עול (כופר בעיקר), מגלה פנים בתורה (שבא על דברי תורה בחופזה), ומיפר ברית בשר. ומשמע שה' לפי רבנן לגבי מיתה.

ומה ענין ג' עבירות אלה.

וביאר המהר"ל בכמה מקומות (תפארת ישראל פ"ט; דרוש לשבת תשובה עמ' סח), שכדי שיתכפר חטאו של האדם, הוא צריך להיות מחובר להקב"ה. ומביא דוגמה לדבר מפרי שמחובר לעץ, שאפילו אם ניזוק הפרי, כל זמן שהוא מחובר לעץ, יכול הוא לקבל חיות חדשה מן העץ. ומבאר המהר"ל ששלושת החטאים הללו פוגמים בחיבור: הכופר בעיקר מנותק מהקב"ה, שאינו תופס את קיומו. מיפר ברית בשר מנותק מנקודת הברית שיש בכלל ישראל שמורה על החיבור לה'. תורה זהו עצם הדבר שמחבר.

ניתן גם לנסח כך: כופר בעיקר הוא לפגום בעץ. מיפר ברית בשר הוא פגימה בפרי. ומגלה פנים בתורה הוא פגיעה בחיבור עצמו.

ויש לדמות דברי המהר"ל הללו למשפט הנודע "קוב"ה ואורייתא וישראל כולא חד". וידוע לייחס משפט זה לזוהר. ואף שהציטוט המדויק שמופיע בזוהר (ח"ג דף עג, א) הוא: "ג' דרגין אינון מתקשרן דא בדא קב"ה אורייתא וישראל", מ"מ מצינו ברמח"ל (אדיר במרום עמ' קי) שהביא בשם הזוהר "כי הקב"ה והתורה וישראל אחד הוא". וכן מופיע בנפה"ח (ד, יא) "כי קב"ה ואורייתא וישראל כולא חד".

ולאור דברי המהר"ל הדברים מתבארים היטב, דמשולש החיבור הוא: הקב"ה, ישראל, והנקודה המחברת - מצד הקב"ה יש את ענין האמונה. מצד האדם יש לו את הברית מילה. והמחבר עצמו הוא התורה.

ואולי י"ל עוד שכנגד זה עומדות ג' עבירות חמורות. ע"ז כנגד האמונה. שפיכות דמים היא כנגד ברית מילה, שהשפיכות דמים מבטלת צורת אדם. וגילוי עריות הוא התחברות לא נכונה, כנגד נקודת החיבור שהיא התורה.

דף יד

כניסה למקום המקדש בטעות

בעי ר' ירמיה בן בבל שעלה לא"י ונעלם ממנו מקום המקדש מהו, ומבאר התוס' דנקט בן בבל לפי שבני א"י רגילים להכיר יותר.

וציין בספר שדה צופים שני מקורות לא כ"כ יודעים:

בספר דמשק אליעזר במסכת חולין (פ"א ס"ו) מביא את דברי התוס' כאן, ומעתיק ממכתב ששיגר להוריו שעלו לא"י, "דמן הטעמים האלו יש למנוע בזמנינו ליסע שלא יתחייב עצמו בכל החיובים האלו בקרבנות ועולת התמיד וקטורת ותרומה", וכ"כ ר' חיים כהן שם ובקידושין שאין ליסע לא"י בזה"ז מפני שכמה גופי מצוות תלויין בה שצריך לקיימן אפילו בזה"ז, ע"כ... וגם לרמב"ם איכא כרת ולהראב"ד ספק כרת אם נכנס אפי' בזה"ז במקום

והשיב שייגמור המצוה בנרות שעוה. וכתב בתוך הדברים שאין להקשות מדאמרין בסוגיין שאם מצא אחרת נאה הימנה יעזוב את הפרה הראשונה ויחליפנה באחרת, משום שבסוגיין עדיין לא התחיל במצוה.

ובשו"ת חכם צבי (סי' מה) השיג על השבו"י, ודוחה את דבריו בנוגע לסוגיין, שהרי אחד האופנים שמחליף את הפרה באחרת הוא כאשר כבר נשחטה, ואפילו על גבי מערכתה תליא במחלוקת אם נפדית ע"ג מערכתה (מצד גנאי). הרי שגם בעיצומה של המצוה אפשר וראוי להפסיקה כדי לקיימה בהידור יותר גדול. וכן מוכח מהתירו"ד (סי' לה) שדוחים את קידוש לבנה למוצ"ש מפני שאז אדם מבושם, הרי שדוחים את המצוה כדי לעשותה מהודרת.

השבו"י בח"ב (סי' ל) מביא את דברי החכ"צ, ומשיב על דבריו שעדיין אין ראיה מסוגיין, דמסקנת הסוגיא היא שלב ב"ד מתנה עליה, ועל כן יש בה ענין לעשות המצוה יותר בהידור, ואין אומרים כן כשלא נאמר "לב ב"ד מתנה".

החיד"א (שער יוסף ס"ח) מביא את ויכוח השבו"י והחכ"צ, ותמה על מענה השבו"י, דלב ב"ד מתנה אמרין כדי לעשות הדברים באופן יותר טוב, אך אם יש עקרון שלא לעזוב את המצוה כדי לעשותה יותר מהודרת, מדוע שיתערבו הב"ד ויעשו תנאי. ומסיק החיד"א שאפשר לדחות את הראיה באופ"א, דשאני פרה אדומה היתה חביבה מאד והיו עושים בה מעלות יתירות.

דף יב

שוגג ולא נודע לו

שעיר המשתלח מכפר בין על מזיד ובין על שוגג. ובשוגג בין נודע ספיקו ובין לא נודע ספיקו [דהיינו שלא נודע לו קודם יוה"כ שאכל ספק חלב, וא"צ להביא אחר יוה"כ אשם תלוי].

החת"ס בדרשות (ח"א דרוש לו' אדר שני דף קמח) מביא את הירושלמי (שבועות פ"א סוף ה"ה) שכאשר משה רבינו שמע ששעירי הרגלים מכפרים על העדר ידיעה בתחילה ובסוף, שאל: "מעתי מ' שבאת לידו ספק עבירה צריך להביא כל קרבנות הללו. רבי תנחומא בשם ר"ל בשעה שאמר לו הקב"ה למשה והתודה עליו וגו' התחיל ואמר מזמור לתודה על שם והתודה עליו". והדברים סתומים.

מבאר החת"ס ע"פ רש"י עה"ת (ויקרא ה, ז): "ולא ידע ואשם ונשא עונו. ר' יוסי הגלילי אומר הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע, על אחת כמה וכמה שיעניש את שידע. רבי יוסי אומר אם נפשך לידע מתן שכרן של צדיקים, צא ולמד מאדם הראשון, שלא נצטוו אלא על מצוות לא תעשה, ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו, וכי איזו מדה מרובה, של טובה או של פורענות, הוי אומר מדה טובה, אם מדת פורענות המעוטה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו, מדה טובה המרובה וכו'".

ומפרש החת"ס את הנידון בין ריה"ג לר' יוסי. ריה"ג אומר שאם על ספק צריך להביא קרבן, כ"ש על הודאי. ואומר לו ר' יוסי, כשם שמצינו שחטא גורם לעונש לו ולכל הדורות, כל שכן שמידה טובה מרובה לענין זה שלזכותו של אדם יעמדו הזכויות של אבותיו ולשמור עליו שלא ישל מספק, וכמו שנאמר "רגלי חסידיו ישמור", ואם בכל זאת נעשה כאן חטא מסופק, סימן שאותו אדם נכשל במזיד, ולכן איבד את השמירה מוכח אבותיו. הוי אומר שבמצב של ספק צריך להביא קרבן על הודאי. דוגמה לדבר, ממה שמב' בפ"ב דמכות דף ט, ב שבמקום שיש רוצחים במזיד צריך יותר ערי מקלט, אף שערי מקלט לא נועדו למזיד, אלא דכאשר אדם נכשל במזיד, הוא מאבד את השמירה מהשוגג (ועי' מה שהרחבנו שם).

שהיה קה"ק לענין כרת... כיון דלא ידענו את מקומם היכן הם..." כלומר שאין אנו יודעים היכן היה המקדש, ויש לחוש בכל האזור.

בספר פתח הדביר (ח"ד בהשמות לח"ב סי' רמה) מביא מדברי הדמשק אליעזר, וחולק עליו בתוקף. ראשית מציין שהרבה מגדולי הדורות עלו לא"י וחשקו לבוא אליה, כמו השל"ה שעלה לא"י ודר בירושלים. ולגבי מה שיש לחוש היכן מקום המקדש, כאשר הגיע האריז"ל לא"י גילה לנו את המקומות הקדושים וקברי הצדיקים (וכגון קבר הרשב"י במירון, שהאר"י הסכים לזה). וכך לגבי מקום המקדש. ובכל הדורות ידעו היכן מקום המקדש, כמסופר בסוף מס' מכות שהתנאים ראו שועל יוצא מבית קה"ק. וכן בהמשך הדורות היו מתפללים אצל מקום המקדש. ודורות רבים שהישמעאלים בנו את בנינם על מקום המקדש, ואין נותנים ליהודים ליכנס לשם. ומשמע שרצה לומר שמשמייס סבבו כן כדי שלא ייכנסו ישראל במקום שיש חיוב כרת. א"כ אין חשש שהדר בירושלים ייכנס בטעות למקום המקדש, שהישמעאלים מונעים זאת. וכן א"א להקריב קרבנות, דאין בידינו להכנס למקום המקדש.

דף טו

בנין בית המקדש השלישי על ידי מי

אמרו בסוגיין שא"א להוסיף על העזרות ע"י שתי הלחם, דאין בונין בהמ"ק ביו"ט. והקשו התוס' מהגמ' בר"ה (ל, א) שיש צד שבהמ"ק השלישי יבנה בחמיסר בניסן שהוא יו"ט. ומתירצים התוס' ע"פ התנחומא, וכן איתא ברש"י בר"ה (שם) ובסוכה (מא, א), דבהמ"ק השלישי יבנה בידי שמים וירד מוכן, על כן יכול להבנות גם ביו"ט.

בערוך לנר בסוכה (שם) מקשה על כך מלשון הגמ' "מהרה יבנה המקדש", ולרש"י ותוס' הול"ל "מהרה יתגלה המקדש". ועוד מקשה מהגמ' לקמן שם (נב, ב) דשני המשיחים שיבוא לעת"ל נקראים חרשים ע"ש שבונים את בהמ"ק. ועל כן מסיק דלולי דברי רש"י היה אומר דבהמ"ק יבנה בידי אדם, ומה שאיתא במדרש "מקדש ה' כוננו ידך" - שהקב"ה בונה את המקדש, הכוונה שכמו שיש נשמה שמצטרפת לגוף, כך אחרי הבנין הגשמי בידי אדם, הקב"ה מביא את הגילוי הרוחני אל תוכו.

וכן הגרי"פ פערלא (סהמ"צ לרס"ג עשה יג דף קיב ע"ב) מביא כמה קושיות על דברי רש"י: מכך שהיו בהיסטוריה כמה זמנים שרצו לבנות את בהמ"ק השלישי, אלמא שהוא אמור להבנות בידי אדם. וכן ממה שיחזקאל הנביא (פרק מג) מפרט את צורת הבית השלישי ומזהיר את ישראל לעשותו באופן זה. ואם אין בני אדם בונים אותו, למה צריך להורות להם כיצד לבנותו.

ונאמרו כמה תירוצים ליישב את רש"י. בשיח יצחק (סידור הגר"א אשי ישראל) במוסף לג' רגלים, מביא בשם מהר"ל דיסקין דאף שהבית יירד מן שמיא, השערים יוצבו בידי עם ישראל. וזהו שאומרים "והראנו בבנינו" - שיירד מהשמים, "ושמחנו בתיקונו" - בתיקון השערים.

רבי צדוק הכהן (קדושת שבת מ"ב) מבאר את הנאמר "מקדש ה' כוננו ידך", ודרשו בכתובות (ה, א) מכאן שגדולים מעשי צדיקים, וכל בהמ"ק נבנה בידי הקב"ה ובידי הצדיקים, אבל צריך לבוא ולבחון האם בהמ"ק זה יתקיים. שאם יתקיים התברר שעיקר הבונה הוא הקב"ה, ואם נחשב התברר שעיקרו נבנה בידי אדם. ובהמ"ק הראשון היה בכוחו להיות נצחי, אך כשחטאו ישראל התברר שעיקרו נבנה בידי אדם. אך בהמ"ק השלישי שיתקיים לעד הרי הוא נבנה בידי שמים.

ומוכן שיש כאן שילוב בין אדם להקב"ה, וזה יישוב לדרך התוס' שכוונת

הגמ' בר"ה היא שיכול להיבנות ביו"ט אותו חלק שתלוי בידי שמים, ואילו הגמ' כאן מדברת על מה שבני אדם מוסיפים ובונים, וזה לא יכול להיות ביו"ט.

דף טז

סוד ה' ליראיו

הרמב"ם בפ"ו מהל' בית הבחירה (הי"ד ואילך) מחלק בין קדושת א"י שיכולה להתבטל, ואילו קדושת המקדש לעולם לא מתבטלת, והארכנו בדבריו בסוף מס' מכות ובמסכת מגילה.

דף זה נלמד למחרת יום ל"ג בעומר. ונציין ענין שמקשר בין הסוגיא הנ"ל ליום זה.

הראב"ד חולק על הרמב"ם וסובר להפך שאפילו אם קדושת ארץ ישראל קיימת, קדושת המקדש בטלה, ומסיים: "כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו".

מהרח"ו (הקדמת שער ההקדמות בריש עץ חיים) מבאר שסודות התורה כשמן כן הם שאינם מתגלים לכל אדם, וביום פטירת רשב"י הוא גילה את האדרא זוטא (-החדר הקטן), ששם מופיעים הסודות הכמוסים ביותר של ספר הזוהר. וגם כשגילה את הדברים, נתן רק לרבי אבא לכתוב את הדברים (בחי"ד א' מבואר דרבי אבא בזהר הוא רב, וחי' ד' מאות שנה). ודוקא לרבי אבא שידע לכתוב את הדברים באופן נסתר, שאפי' חכמי הדור לא הבינו. ומקשה מהרח"ו: "ומעתה יוכל האדם להקשות על דברינו אלה ולומר, א"כ ר' אבא טרח על חנם ללא צורך לכתוב דברים סתומים וחתומים. אמנם תשובתך בצדך... דבדרא בתראה יתפרנסון מהאי חבורא ועתיד לאתגליא... ולכן בראות רשב"י ז"ל ברוח קדשו ענין זה, צוה לר' אבא לכתוב ספר הזוהר בדרך העלם, להיותו מוצנע למשמרת, עד דרא בתראה קריב ליומא מלכא משיחא, כדי שבזכות המתעסקים בו, תצמח הגאולה בימינו בע"ה". וכתוב כאן דבר נורא ונפלא שהעניינים הכמוסים בספר הזוהר צריכים להתגלות בדור שקודם ביאת המשיח!

ומוסיף מהרח"ו ומבאר שבכל דור ודור היו יחידי סגולה ששרתה עליהם רוח"ק והיה אליהו הנביא נגלה אליהם והיה מלמדם סתרי התורה הזאת. וביניהם מונה את הרמב"ן. וכן הראב"ד בשני מקומות מזכיר שיש לו קשר לעניינים אלה, והם בהל' לולב שכתב "כבר הופיעה רוח"ק בבית מדרשו מכמה שנים", וכן הראב"ד בהל' בית הבחירה (הנ"ל) שכתב "כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו". כלומר שיש כאן גילוי עליון שמגלה סודות התורה, ומשם בא גם כן להסיק בעניני הלכתא.

ויציין שבחת"ס (שו"ת או"ח סי' רח) מביא את לשון הראב"ד בהל' לולב הנ"ל, ובעוד מקומות כיו"ב, ומבאר: "אין רוצה לומר רוח"ק כמו שהיה לדוד המלך ע"ה וחביריו, אבל היינו רוח ה' על עוסקי תורה לשמה אשר זוכים לכוון האמת אפילו אם לפי טבע חכמתם ושכלם לא ישיגו ידיהם תושיה כזו מ"מ הקב"ה בחסדו יחייב חכמתא לחכימא לפי שעה... אע"פ שניטלה הנבואה מן הנביאים, מחכמים לא ניטלה, לא כמו שהסביר מעלתו שהחכמה לא ניטלה מן החכמים, לא משמע כן... אלא פ' אותה חלק נבואה שמשגיג ע"ד חכמתו שהעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה בשכלו וחכמתו אע"פ שאיננו בכח תולדות טבע שכלו".

ויש שרצו לומר דהחת"ס חולק על מהרח"ו, אך אין הכרח לכך, דהן הן הדברים, דמהרח"ו אינו מתכוין דוקא לרוח"ק שהיא רוח אחרת, אלא הכוונה לרוח שמגיעה מתוך לימוד התורה וכמ"ש החת"ס.